

6. Портер, М. Международная конкуренция: Конкурентные преимущества стран Пер. с англ./под ред. Щетинина В.Д.- М.: Международные отношения, 1993.- С.896
7. Пахомов С.Ю. Глобальна конкуренція: нові явища, тенденції та чинники розвитку: Монографія/ КНЕУ – 2008. – С.224
8. Пахомов Ю.М., Лук'яненко Д.Г., Губський Б.В. Глобальні трансформації і стратегії економічного розвитку. Монографія. – К.: Україна. – 1998 р.
9. Мельник І.М. Визначення інтегрального індексу для заданої групи показників з урахуванням обмежень на їх значення//Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем: Зб.наук.праць. Вип. 8 – К.:Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій і систем НАН та МОІН України, 2004. – С.64 – 70
10. Krugman, P. Scale Economies, Product Differentiation, and the Patten of Trade American Economic Review. 1980. No. 70, 950-959.
11. Helpman E. International Trade in the Presence of Product Differentiation, Economies of Scale, and Monopolistic Competition: A Chamberlin -Hecksher-Ohlin Approach Journal of International Economics. 1981
12. Офіційний сайт Державного комітету статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Офіційний сайт Міністерства економіки України. Державна підтримка експорту <http://ukrexport.gov.ua>

УДК 953.65

МІРОШНИЧЕНКО Т.С.,

Інститут світової економіки і міжнародних відносин
НАН України,
к.е.н., с.н.с.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Анотація. Проведено дослідження проблем міграції та імміграції, що виникає під дією зовнішніх або внутрішніх чинників. Наведено імміграційні процеси на прикладі розвинених країн.

Ключові слова: міграція, імміграція, соціальний захист, імміграційна політика, еміграційна історія.

Annotation. Research of problems of migration and immigration which arises up under the action of external or internal factors is conducted. Immigration processes over are brought on the example of the developed countries.

Keywords: migration, immigration, social defence, immigration policy, emigrant history.

Постановка проблеми. Важливість дослідження міграційних процесів зумовлена стрімким зростанням їх обсягів, нарощуванням інтенсивності, поширенням на всю територію нашої країни, вагомим впливом на її економічний та соціальний розвиток. Особливий вид міграційних процесів в сучасних умовах визначається насамперед, імміграційними показниками, динамізмом та швидким реагуванням на зміни у суспільстві та економіці.

Аналіз останніх досліджень. Вагомий внесок у процес дослідження теорії і практики міжнародної міграції, удосконалення організаційних, економічних та правових важелів її регулювання провели такі провідні вітчизняні дослідники, як: О.Власюк, В.Геєць, С.Злупко, А.Кравченко, Е.Лібанова, Ю.Макогон, О.Малиновська, Н.Марченко, А.Мокій, С.Пирожков, С.Писаренко, О.Позняк, М.Романюк, А.Румянцева, С.Савельєв, Л.Симів, А.Філіпенко тощо. Праці вище зазначених дослідників, є основоположними у розробці практичних підходів щодо впливу міжнародної міграції на розвиток країни.

Не вирішена раніше проблема. Формування економіки відкритого типу в Україні, відміна монополії держави на проведення зовнішньоекономічної діяльності, прагнення до інтеграції у світове господарство висувають до кола першочергових завдань дослідження процесів міграції та імміграції у нашій країні. Потребує удосконалення вітчизняне законодавство з питань міграції, формування раціональних механізмів державного регулювання міграції та імміграції населення, розробки методів оцінки їх соціально-економічного ефекту та наслідків для економічного поступу.

Мета. Міжнародна міграція населення в умовах розширення світогосподарських зв'язків займає все більш значне місце у розвитку суспільства. Загальна маса країн вже доволі широко втягуються в міграційні процеси, але незважаючи на масштаби цього явища, сучасна наука не має єдиної концепції. З одного боку, це можна пояснити тим, що міграція одночасно впливає на різні сторони життя суспільства, такі як економіка, демографія, соціологія, політика, право тощо. З іншого боку, аналіз розмірів і тенденцій міжнародної міграції та імміграції ускладнений недосконалістю збору інформації, відсутністю уніфікованих національних і міжнародних показників, що й призводить до збільшення загальної кількості мігрантів прискореними темпами, а характер і напрямки потоків у різних регіонах світу значно змінюються.

Виклад основного матеріалу. Природним виявом мобільності людини, мотивованої прагненням до поліпшення умов свого існування, повнішого і надійнішого задоволення своїх потреб, є міграція. Це соціально-економічне явище присутнє у всіх формаціях і на всіх етапах розвитку країн.

Міграція пов'язана з етнічними, економічними, політико-географічними проблемами, а також з історичним розвитком держави та її громадян. Вона впливає на формування етнічного складу тієї або іншої спільноти, може визначати долю цілих держав.

Як важливе соціально-економічне явище в сучасному суспільстві, міграція має внутрішні підстави і різноманітні зовнішні вияви. При цьому важливу роль відіграють рівень потреб індивіда, його здатність задовольняти їх тощо.

На процес міграції впливають внутрішні чинники:

- психологічні,
- моральні,
- соціальні тощо.

Спочатку відбувається загострення причин, що спонукають людину до міграції або навіть до імміграції, під дією зовнішніх або внутрішніх чинників. Далі послідовно розгортаються етапи міграції: формування мотиву, пошук оптимального рішення, дії, зміни, реакція і вплив мешканців нового місця переселення на дії мігранта.

До зовнішніх причин міграції належать такі: різке погіршення умов життя в місці проживання у зв'язку з суспільними подіями, неврожаєм, політичними переслідуваннями.

Часто міграція відбувається із-за внутрішніх причин: нездатність індивіда до адаптації в наявних умовах, завищений рівень потреб, незадоволення індивіда своїм місцем і (або) становищем.

Під дією незадоволеності умовами свого життя, виникнення ідеї змін, уявлення абстрактного образу нового місця проживання і кращої долі, прагнення до переміщення формуються мотиви міграції або імміграції. У сучасному світі головним мотивом міграції є економічний, оскільки люди перебувають у пошуку облаштованого життя, а благополуччя включає два аспекти: матеріальний достаток і безпеку [1, с.21].

За наявності мотиву міграції та наміру іммігрувати індивід визначається з напрямком міграції. На його вибір впливає досвід людини, кількість інформації та матеріальних ресурсів. Після цього людина готується до міграції, здійснює її, адаптується до нового місця проживання. Змінюються умови життя, стан індивіда, тобто відбувається реакція і вплив нового місця на мігранта. У разі напливу великої кількості мігрантів можуть виникнути зміни у законодавстві, спалахнути чи згаснути міжетнічні конфлікти, змінитися умови соціальної допомоги та ін. Як приклад, можемо розглянути країни в які найбільш іммігрують українці на сучасному етапі, такі як Швеція, Данія, Нідерланди, Ірландія, Швейцарія, США.

Розповідями про знаменитий шведський соціалізм давно повніться Україна і не лише. Спростовувати стереотип, що склався, безглуздо, оскільки це дійсно так. Швеція просто еталон гуманізму. Показовим в цьому плані можна назвати той факт, що недавня пропозиція одного з місцевих політичних рухів при оформленні громадянства ввести перевірку знання хоч би мінімального мовного рівня викликало бурхливе обурення шведського товариства. Народ розцінив цю ідею, як расистську.

Таким чином, Швеція залишається дуже привабливою країною для охочих змінити місце проживання. Це можна помітити на численних форумах, де громадяни запитують поради у фахівців, як можна осісти в Швеції. На жаль, найчастішою відповіддю в тій або іншій ситуації є відмова. Сьогоднішня імміграційна політика в цій державі досить жорстка і варіанти отримати посвідчення на проживання (Посвідчення), а тим більше, громадянство, дуже обмежені.

З історичної точки зору, ситуація досить цікава. Річ у тому, що з середини XIX століття до Другої світової війни Швеція вважалася країною еміграції. За вказаний період з країни виїхало майже 1,5 мільйона чоловік. Для не занадто густонаселеної держави це катастрофічні цифри. Нині в Швеції проживає 9 мільйонів громадян, і кожен п'ятий - іммігрант.

У Швеції відсутнє законодавство, яке б регламентувало отримання посвідчення на проживання і громадянства на основі професійної міграції. Щоб отримати постійну шведську візу, треба, щоб професія, яку має індивід, була дуже затребувана на місцевому трудовому ринку, і шведські ресурси кваліфікованої робочої сили не могли покрити цей попит.

Найкращим методом отримання Посвідчення являються родинні зв'язки. Тут шведські закони дуже лояльні. Якщо один з подружжя - громадянин Швеції, то інша сторона отримує право на постійне перебування на території країни. В результаті, найнадійнішим способом перебратися в "шведський соціалізм" являється одруження або заміжжя на резидентів країни. Проте, дозвіл на проживання дають спочатку на рік, потім подовжують ще на такий же час. І якщо протягом двох років сім'я не розпалася, то видається віза на постійне перебування. А через п'ять років проживання в Швеції можна вже подавати документи на оформлення громадянства.

Данське Королівство в 2002 році посилило правила отримання посвідчення на проживання і громадянство. Причина в тому, що до цього часу виросли міграційні потоки, особливістю яких стало переважання "не західних" громадян - араби, китайці, малайці і тому подібні соціальні угруповання. Проте данське товариство є досить монокультурним і консервативним, щоб сприймати на ура строкатість культурних традицій, якими стала наповнюватися країна.

У результаті, данське імміграційне законодавство акцентоване на скорочення припливу іммігрантів і на інтеграцію в товариство іноземців, що вже проживають на території країни. Сьогодні Данія - одна з європейських держав з найменшим числом іммігрантів (не більше 7 відсотків).

Вільно відвідувати Данію можуть тільки громадяни скандинавських держав. Навіть для інших жителів Євросоюзу, членом якого є Данія, тут введені обмеження. Перетнути межі цієї країни можливо і без візи, але знаходитися на її території можливо не більш 3-х місяців. Цей термін подовжується, якщо громадянин будь-якої країни Євросоюзу працевлаштується в Данії.

Іноземець, який не має приналежності до ЄС, має декілька варіантів отримати посвідчення на проживання і данське громадянство, це або біженство, або возз'єднання сім'ї.

Що стосується статусу біженця – на початку століття в Данії його отримували 5-6 тисяч чоловік в рік, то сьогодні це число скоротилося до 1 тисячі. І це ні в якому разі не через малу кількість охочих жити в королівстві, а внаслідок посилення законодавства. Тепер, щоб стати біженцем, слід відповідати умовам Женевської Конвенції. Тому, якщо є вагомі підстави, намагатися отримати посвідку на проживання по цій лінії марно.

При цьому право подавати заяву на отримання громадянства можна тільки після семи років життя з дозволом постійного перебування в Данії (до 2002 року 3 роки). Біженець також може бути висланий в країну проживання, якщо буде встановлено, що ситуацію там нормалізовано (коли йдеться про громадянські конфлікти). Те ж чекає біженця, якщо він вирішить відвідати країну свого колишнього проживання.

Якщо йдеться про возз'єднання сім'ї, то тут також є ряд конкретних вимог. По-перше, шлюб має бути визнаний законодавством Данії. Зрозуміло, один з подружжя має бути данським громадянином. По-друге, подружжя не має бути молодше за 24-и роки. По-третє, після того, як імміграційні служби видадуть одному з подружжя дозвіл на перебування в країні, вони повинні жити разом.

Треба відмітити, що з 2002 року в Данії функціонує програма для прискорення отримання робочої візи для представників тих професій, недолік яких відчувається на ринку праці (висококваліфіковані лікарі, учені-фізики і математики, фахівці в інформаційних технологіях і деякі інші).

Якщо узагальнити, то в цілому, отримання громадянства Данії - справа нелегка і тривала.

Імідж Нідерландів, як дуже демократичної країни в культурному відношенні, зовсім не поширюється на імміграційну політику цієї держави. Сьогодні усі зусилля спрямовані на обмеження потоків іноземних мігрантів. Голландський Уряд стурбований, що відсутність регулювання у сфері міграції може негативно впливати на рівень зайнятості місцевого населення, соціального забезпечення і створювати житлові проблеми.

У сучасній структурі міграційних процесів в Нідерландах домінуюче положення займають громадяни, які прагнуть возз'єднувати сім'ю, і приблизно на одному рівні стоять трудова міграція і отримання статусу біженця.

Якщо людина в'їжджає в Нідерланди на підставі однієї з перерахованих умов, йому видається тимчасова віза на рік, яка потім щорічно подовжується. Право подавати документи на отримання дозволу для постійного перебування на території Нідерландів можна отримати після 5 років.

Після введення змін в імміграційне законодавство жорсткість нової політики відчули нелегальні мігранти. Тим часом відношення до осіб, що шукають в Нідерландах притулок відносно лояльне. Документи розглядаються впродовж півроку. Якщо особа відповідає даному статусу, їй буде дано дозвіл на тимчасове проживання. Через три роки його можна замінити на перебування на території Нідерландів на необмежений час. Особи які отримали тимчасові візи мають рівні з голландцями соціальні права і можливість працевлаштування.

Якщо ж імміграційна влада визнає аргументи непереконливими, то особа буде депортована з країни. При цьому можливість оспорити рішення влади в суді не передбачається. Депортація - річ досить неприємна, така, що тягне згодом проблеми з в'їздом до інших держав. На відміну від деяких країн Євросоюзу в Нідерландах відсутні квоти на професійну імміграцію - факт, безумовно, позитивний. Більш того, і для кваліфікованих працівників, і для некваліфікованих діють одні і ті ж самі правила. На практиці перевага віддається все ж професіоналам з високим рівнем підготовки. При цьому ініціатором працевлаштування повинен виступати працедавець. Мінус ще і в тому, що більше місяця вакансія повинна знаходитись в місцевому Центрі зайнятості.

Ірландія має давню еміграційну історію. Сьогодні тут спостерігається три потоки іммігрантів : репатріанти, громадяни країн Євросоюзу, що ідуть з метою працевлаштуватися і, нарешті, вихідці з третіх країн. Число останніх щорічно збільшується.

З початком нового тисячоліття імміграційна політика Ірландії зазнала деякі зміни. У країні позначився дефіцит висококваліфікованих трудових ресурсів в окремих промислових галузях, тому Уряд дещо пом'якшив процедуру видачі віз іноземному персоналу.

До 2000 року від працедавця вимагалось шукати спочатку потрібного фахівця серед ірландців, подавши заяву в Центр зайнятості. І якщо факт відсутності такого співробітника на місцевому ринку праці був доведений, фірма могла взяти на роботу іноземця. При цьому доводилося платити мито, максимальний розмір якого складав 500 євро. Працівник при цьому отримував річний тимчасовий дозвіл на роботу, який періодично треба було подовжувати. Після того, як він відпрацював в Ірландії 5 років, виписувався безстроковий дозвіл.

На даному етапі схема спрощена. Ірландське посольство або консульство може видати робочу візу відразу на два роки при подачі заяви самого мігранта, без обов'язкового підкріплення з боку ірландського працедавця. Проте, такі привілеї не для всіх. Є певний список професій, за яким країна відчуває помітну нестачу кадрів (лікарі, ІТ-спеціалісти, архітектори і будівельники).

Отримати громадянство Ірландії можливо і по народженню. Ця країна - одна з небагатьох, які наділяють автоматично громадянством дітей, що народилася на території Ірландії (навіть, якщо батьки мають інше громадянство).

Якщо укладається шлюб з громадянином Ірландії, то отримавши тимчасовий дозвіл на проживання, через 3 роки можна подавати документи на отримання громадянства. Але при цьому усі три роки потрібно спільно проживати на території країни.

Натуралізація - наступний варіант. Для цього вимагається прожити на території держави п'ять років, причому, за рік до подачі заявки на громадянство зовсім не виїжджати з країни. До того ж, особа повинна мати позитивну характеристику і підписати в суді Декларацію про відданість Ірландії.

І, нарешті, громадянство за інвестиції. Підтримка ірландської економіки в цьому випадку повинна складати не менше мільйона фунтів.

Перевага ірландської імміграційної політики в тому, що вона визнає можливість подвійного громадянства.

Сьогодні в Швейцарії проживає більше 20 відсотків іммігрантів (в основному, з європейських країн). Швейцарія є членом Євросоюзу, тому на громадян інших країн ЄС поширюється дія угоди про вільне переміщення. Для усіх інших діють норми імміграційного законодавства.

Швейцарська імміграційна система відрізняється детальною градацією іммігрантів по категоріях. Віза рівня "В" видається іноземним студентам, працівникам швейцарських фірм і членам їх сімей. Вона видається тільки на 1 рік і вимагає постійного продовження.

Дозвіл типу "С" видається тільки після десятирічного трудового стажу на швейцарській території з візою "В". Цю візу вже необхідно подовжувати кожні 3 роки.

"L" - тимчасова віза при заздальгідь обумовленому терміні перебування. Зазвичай використовується для навчання, але, проте, дозволяє працевлаштуватися.

З точки зору Уряду Швейцарії, найбільш прийнятними є іммігранти-бізнесмени і висококваліфіковані фахівці. Проте, якщо говорити про працевлаштування, то вихідцеві, наприклад, з України отримати такий дозвіл проблематично. Преференції у громадян тих країн, які входять в Євросоюз. І тільки якщо відповідних фахівців серед них не знайдеться, влада Швейцарії звертає увагу вже на представників третіх країн.

Якщо іноземець зв'язав себе шлюбними узами з громадянином Швейцарії, то може розраховувати на дозвіл для проживання в цій країні категорії "В". Через п'ять років, він може претендувати вже на дозвіл типу "С". Проте, якщо буде встановлена фіктивність шлюбу, то порушникові загрожує депортація.

Отримання швейцарського громадянства можливе тільки за допомогою натуралізації. Для цього іммігрант повинен жити в Швейцарії 12 років, повністю інтегруючись в швейцарське товариство.

У США починаючи з кінця 60-х років переважає частка іммігрантів з країн, що розвиваються. Кількість вихідців з Азії та Латинської Америки в імміграційний потік досягає 88%. Для таких іммігрантів характерно компактне розселення, що призводить до формування етнічного бізнесу. Так, за даними американських дослідників, 47,5% корейського населення є підприємцями, 27,6% - працюють за наймом на цих же фірмах. Для іранських мігрантів ці цифри становили 56,7 та 4,6%. Традиційними сферами розвитку етнічної бізнесу є будівництво, торгівля та сфера послуг [2].

США, проводячи політику залучення висококваліфікованих кадрів, і сьогодні залишаються загально визнаним центром тяжіння професіоналів. За оцінками різних фахівців, за період з 1990 по 2010 рр. Сполучені Штати заощадили на освіту та наукову діяльність не менше 20 млрд. доларів [3].

Висновки. За даними Держкомстату у січні-травні 2010 р., як і у відповідному періоді 2009 р., в Україні спостерігався міграційний приріст населення, який становив 7,2 тис. осіб. Міграційний приріст зафіксовано у 19 регіонах, у 8 регіонах – міграційне скорочення, серед вибулих з України 53,9% виїхали до країн СНД і 46,1% – до інших країн. Серед прибулих в Україну впродовж січня-травня поточного року 77,9% становили іммігранти з країн СНД і 22,1% – з інших країн [4]. Отже, прирівняти Україну до вище вказаних країн ще досить далеко, але досвід міграційної політики цих держав, є вельми позитивним для нашої країни. Політика регулювання міграційними процесами повинна мати наступні стратегічні цілі: легалізація працевлаштування вітчизняних трудових мігрантів; контроль над зайнятістю мігрантів за кордоном; вирішення проблем соціального захисту іммігрантів; активізація зусиль щодо введення в дію спрощеного візового режиму; сприяння поверненню трудових мігрантів; посилення співпраці із ЄС.

Список використаних джерел

1. Зовнішні трудові міграції населення України / За ред. Е. М. Лібанової, О. В. Позняка. — К.: РВПС України НАН України, 2002. — 206 с.
2. Офіційний сайт газети «Діалог» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.dialogs.org.ua>
3. Офіційний сайт газети «Українська правда» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua>
4. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>